

RAPOR KASIM 2024

BULGARİSTAN'IN YEŞİL GEÇİŞİNİN FİNANSMANI SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR EKONOMİ İÇİN SİYASİ VE FİNANSAL KATALİZÖRLER

GENADY KONDAREV VE JUREI YADA

E3G

E3G Hakkında

E3G, küresel bakış açısına sahip bağımsız bir iklim değişikliği düşünce kuruluşudur. İklim manzarasının sınırında çalışıyoruz, engelleri ele alıyor ve güvenli bir iklime yönelik çözümleri ilerletiyoruz. Amacımız iklim politikalarını, ekonomilerini ve politikalarını eyleme dönüştürmektir.

E3G, hükümet, siyaset, sivil toplum, bilim, medya ve kamu yararı alanlarındaki benzer düşünen ortaklarla yakın bir şekilde çalışarak güvenli bir iklim sağlamak için geniş tabanlı koalisyonlar kurar. Vakıflar ve diğer yerlerde değişimi teşvik etmek için.

www.e3g.org

Berlin

Yeni Gezinti Yolu 6
Berlin, 10178
Almanya
+ 49 (0)30 2887 3405

Brüksel

SürdürülebilirMerkez
Rue du Commerce 72
Brüksel, 1040
Belçika

Londra

4 Sevgililer Yeri
Londra SE1 8QH
Birleşik Krallık
+ 44 (0)20 7038 7370

Washington

1800 M St Kuzeybatı
Süit 530
Washington DC, 20036

Amerika Birleşik Devletleri

+ 1 202 466 0573

© E3G 2024

Telif hakkı

Bu eser Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan-Benzer Paylaşım 4.0 Lisansı kapsamındadır.

Şunları yapmakta özgürsünüz:

- > Bu eseri herhangi bir ortamda veya formatta kopyalayıp yeniden dağıtmayın.
- > Bu çalışmayı değiştirin, dönüştürün ve üzerine inşa edin.

Aşağıdaki koşullar altında:

- > Uygun krediyi vermeli, lisansa bir bağlantı sağlamalı ve varsa belirtmelisiniz. değişiklikler yapıldı. Bunu makul bir şekilde yapabilirsiniz, ancak E3G'nin sizi veya kullanımınızı onayladığını ima eden hiçbir şekilde yapamazsınız.
- > Bu eseri ticari amaçlarla kullanamazsınız.
- > Bu eseri değiştirir, dönüştürür veya üzerine inşa ederseniz, katkılarınızı bu eserle aynı lisans altında dağıtmanız gerekir.
- > Herhangi bir yeniden kullanım veya dağıtım için, Bu eserin lisans koşullarını başkalarına açıkça anlatmalısınız.
- > Bu koşulların herhangi birinden, yetkili makamdan izin alırsanız feragat edebilirsiniz. telif hakkı sahibi.

Yukarıdakiler adil kullanım ve diğer haklarınızı hiçbir şekilde etkilemez.

Kapak resmi

Provadia, Bulgaristan. Unsplash aracılığıyla Dannyel Spasov'un fotoğrafı

RAPOR KASIM 2024

**BULGARİSTAN'IN YEŞİL GEÇİŞİNİN FİNANSMANI
SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR EKONOMİ İÇİN SİYASİ VE
FİNANSAL KATALİZÖRLER**

GENADY KONDAREV VE JUREI YADA

Teşekkürler

Tsvetelina Kuzmanova, E3G'den ayrılmadan önce bu raporun yazılmasına önemli katkılarda bulundu.

Yazarlar, bu araştırmaya çeşitli şekillerde değerli girdilerini sağlayan tüm kuruluşlara teşekkür etmek ister. Bu brifing, finans sektörü, varlık yönetimi, ilgili devlet kurumları, yeni düzenlemelerden etkilenen işletmeler (örneğin CSRD ve AB Taksonomisi) ve çeşitli uzmanlık alanlarına sahip sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere çeşitli sektörleri temsil eden Bulgaristan'dan uzmanlar ve temsilcilerle yapılan bir dizi ön görüşmeden büyük ölçüde yararlandı. Bu kişilerin paylaştığı zaman ve içgörüler için minnettarız.

Değerli katkılarından dolayı isimlerini açıklamayı kabul eden kişilere özel olarak teşekkür etmek istiyoruz: Julian Popov – Bulgaristan Eski Çevre ve Su Bakanı ve MOVE.BG ekibi: Sasha Bezuchanova – MOVE.BG Başkanı ve Marin Marinov – MOVE.BG Yeşil Program Başkanı.

Bu makalede ifade edilen görüşler ve varsa hatalar yazarların kendilerine aittir.

Bu brifinge katkıda bulunan E3G'deki meslektaşlarımıza özel teşekkürler: David Nemecek, Kate Levick, Manon Dufour, Marc Weissgerber, Danièle Gibney ve Isabel Syrek. Kopyalama düzenleme desteği için Mary Davis'e özel teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

E3G Hakkında.....	2
Telif Hakkı	2
Teşekkürler	4
İÇERİK.....	5
ÖZET.....	6
BÖLÜM 1 BULGARİSTAN İÇİN YEŞİL GEÇİŞİN FAYDALARI.....	9
1.1 Jeopolitik faydalar – Doğu Avrupa için bir başarı modeli	9
1.2 Sosyo-ekonomik faydalar – gelişmiş ekonomik büyüme ve sağlık sonuçları	11
1.3 Finansal faydalar – iklim değişikliği risklerine maruz kalmanın azalması.....	12
1.4 Sürdürülebilir bir ekonomiye doğru eylem.....	13
BÖLÜM 2 GEÇİŞ İÇİN SİYASİ DESTEĞİN HAREKETE GEÇİRİLMESİ	14
2.1 Siyasi pragmatizm ve işbirliğine duyulan ihtiyaç.....	14
2.2 Daha iyi idari koordinasyonun önemi	16
BÖLÜM 3 AB FONLAMASININ ÖTESİNDE KAMU FİNANSMANININ KULLANILMASI.....	18
3.1 Yeşil kamu harcamalarının etkisi	18
3.2 Sürdürülebilirliğin katalizörü olarak savunma harcamaları ve operasyonları	19
3.3 Yeşil dönüşümü desteklemede kamu bankalarının rolü	19
3.4 Vergi teşvikleri ve düzenlemelerinin uygulanması	21
BÖLÜM 4 GEÇİŞ İÇİN ÖZEL FİNANSMAN AKIŞLARININ GELİŞTİRİLMESİ	23
4.1 Özel sektörün daha büyük bir rol üstlenmesini sağlayın	23
4.2 Orta sınıfı ve KOBİ'leri harekete geçirmek.....	25
4.3 Sürdürülebilir yatırım kültürünü geliştirmek.....	26
4.4 Finans sektörünün rolünün genişletilmesi.....	29
4.5 Kurumsal yatırımı teşvik edin	30
4.6 Enerji topluluklarını teşvik edin	32
4.7 ESCO model enerji verimliliğinin özel sektöre genişletilmesi	34
BÖLÜM 5 ULUSLARARASI KATILIM VE KÜRESEL GİRİŞİMLERE ÜYELİĞİN TEŞVİK EDİLMESİ	37
SONUÇ	38

ÖZET

Bulgaristan'ın yeşil dönüşümü güçlü jeopolitik, sosyoekonomik ve finansal avantajlar sunuyor. Yine de, ülke önemli engellerle karşı karşıya ve diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin gerisinde kalıyor. Sürdürülebilir bir geleceği güvence altına almak için Bulgaristan, daha güçlü bir ekonomi inşa etmek, yaşam koşullarını iyileştirmek ve daha sağlıklı bir çevreyi teşvik etmek için hem politik hem de finansal olarak kararlı adımlar atmalıdır. Bu hedeflere ulaşmak, geçiş için güçlü siyasi desteği harekete geçirmeye, AB finansmanının ötesinde kamu maliyesine erişmeye, özel yatırımı artırmaya ve küresel girişimlere katılım yoluyla uluslararası katılımı teşvik etmeye bağlıdır.

Bulgaristan yeşil dönüşümü yalnızca bir maliyet veya çevresel bir gereklilik olarak değil, stratejik bir ekonomik zorunluluk olarak görmelidir. Sınırlı mali alanına rağmen, sürdürülebilir uygulamalara yatırım yapmak rekabet gücü (özellikle inşaat ve imalat) ve halk sağlığı şeklinde faydalar sağlayacaktır. Ayrıca ülkeyi AB direktifleriyle uyumlu hale getirecek ve avroyu benimseme ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) katılma hedeflerini destekleyecektir. Gerçekten de Bulgaristan, gaza bağımlı olmadan kömürden yenilenebilir enerjiye geçme olasılığı gibi fırsatlardan yararlanırsa iklim girişimlerinde bölgesel bir lider olabilir.

Bulgaristan, finansal sistemini uzun vadede istikrarlı bir temele oturtmak istiyorsa iklim değişikliği risklerini de ciddiye almalıdır. Sel ve aşırı sıcaklık gibi iklim tehlikelerine maruz kalması önemli bir finansal risk oluşturmaktadır. Sisteminin dayanıklılığını artırmak, bu fırtınalara daha iyi dayanmasını sağlayacak ve yatırım piyasası olarak çekiciliğini artıracaktır.

Bulgaristan'ın yeşil dönüşümünü engelleyen engelleri ortadan kaldırmak için dört alanda kararlı adımlar atması gerekiyor:

1. Geçişe yönelik siyasi desteğin harekete geçirilmesi.
2. AB finansmanının ötesinde kamu finansmanının kullanılması.
3. Geçiş için özel finansman akışlarının güçlendirilmesi.
4. Uluslararası katılımı ve küresel girişimlere üyeliği teşvik etmek.

Geçiş için siyasi desteğin harekete geçirilmesi

> Siyasi partilerin, geçici hükümetler döneminde bile takip edilecek uzun vadeli stratejiler oluşturmak için birlikte çalışmaları hayati önem taşıyor; aksi takdirde Bulgaristan kaybetme riskiyle karşı karşıya kalıyor.

Yeşil dönüşüme AB finansmanı.

> İklim ve Geçiş Bakanlığı'nın kurulması, tutarlı ve uzun vadeli bir vizyonun geliştirilmesi ve yönetilmesi için gerekli kanalı sağlayabilir.

AB finansmanının ötesinde kamu finansmanının kullanılması

> Yeşil kamu alımlarını zorunlu kılmak, sürdürülebilirliğin sektörler genelinde yaygınlaşmasına ve yeşil ürün ve hizmetlere yönelik tutarlı talebin sağlanmasına yardımcı olabilir.

Sürdürülebilirliğin savunma harcamalarına entegre edilmesi, çevresel hedeflere önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

> Kamu bankalarının rolü, yeşil projelere daha kapsamlı destek sağlayacak şekilde genişletilmeli; bu da özel sektörün katılımını kolaylaştıracaktır.

> Sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek için daha geniş bir vergi teşviki ve düzenleme yelpazesine ihtiyaç vardır. Enerji açısından fakir hanelerin enerji geçişine katılmalarına yardımcı olmak için destek mekanizmaları mevcut olmalıdır.

Geçiş için özel finans akışlarının güçlendirilmesi

> İşletmeler, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) ve orta sınıfın hepsinin geçişte oynayacağı bir rol var. Hükümet, finansal ve düzenleyici destek, bilgi ve eğitim sağlayarak katılımlarını teşvik etmek ve desteklemek için bir ortam yaratabilir.

> Sürdürülebilir finansal ürünlerin geliştirilmesini teşvik edecek düzenleyici bir çerçevenin benimsenmesiyle sürdürülebilir yatırımlar teşvik edilebilir.

> Finans sektörünün rolü, işletmelere AB sürdürülebilir finans çerçevesine uyum konusunda daha hedefli düzenleyici destek sağlamak üzere genişletilmelidir.

> Yerel enerji toplulukları ve Enerji Hizmet Şirketi (ESCO) modelleri, Bulgaristan'da büyümelerine yardımcı olunması gereken yeni girişimlerdir.

Uluslararası katılımı ve küresel girişimlere üyeliği teşvik etmek

> Finansal Sistemin Yeşillendirilmesi Ağı (NGFS), Mission Innovation ve C40 Cities gibi girişimlere katılarak Bulgaristan, yalnızca iklim eylemine olan bağlılığını göstermekle kalmayacak, aynı zamanda geçişini hızlandırmak için paylaşılan kaynaklardan ve destekten de yararlanabilecek.

E3G

BÖLÜM 1

BULGARİSTAN İÇİN YEŞİL GEÇİŞİN FAYDALARI

Bulgaristan yeşil geçişini başarıyla yönetebilirse, önemli jeopolitik, sosyoekonomik ve finansal faydalar elde edebilir ve potansiyel olarak tüm Doğu Avrupa bölgesini etkileyebilir. Sürdürülebilirliğin küresel ekonomik dinamiklerin temel itici gücü olduğu göz önüne alındığında,¹Bulgaristan'ın bu dönüşümü başarabilme becerisi, gelecekteki refahını ve dünya sahnesindeki konumunu güvence altına almak açısından kritik önem taşıyacaktır.

1.1 Jeopolitik faydalar – Doğu Avrupa için bir başarı modeli

Bulgaristan, iklim girişimlerinde bölgesel bir lider olarak ortaya çıkma fırsatına sahiptir. Etkili yeşil geçiş, ülkenin Batı Balkanlar ve potansiyel Avrupa Birliği (AB) genişleme adayları için bir model olarak hizmet etmesini ve kendi yeşil geçişlerine rehberlik etmesini sağlayacaktır.

Bulgaristan'ın AB'nin en doğu ucundaki konumu ve Balkan bölgesindeki konumu, ona önemli stratejik jeopolitik önem ve son yıllarda öne çıkan bir konu olan AB genişlemesi konusundaki tartışmalarda ilgili bir konum kazandırıyor. İki veya çok vitesli bir Avrupa hakkındaki tartışma, bölgesel eşitsizlikler sorununu vurgulayarak Bulgaristan'ın sürdürülebilir kalkınmaya doğru ilerlemesini AB içinde siyasi bir öncelik meselesi haline getirdi.²

Bu stratejik öneme rağmen Bulgaristan, karbonsuzlaştırma çabalarının planlanması ve geçişin finansmanı konusunda şu anda geride kalmaktadır.³Bu var

¹Dünya Ekonomik Forumu, Ocak 2024,**2024'ün sürdürülebilirliğin güvenilir bir iş modeli geliştirdiği yıl olmasının nedeni**.

²Free Europe Radyo, Bulgaristan, 20 Eylül 2023,**AB dört hızda: Fransa ve Almanya'nın projesine göre Bulgaristan nerede olacak?**.

³Avrupa Komisyonu, 2021,**Geçiş Performans Endeksi (TPI)**.

Avrupa'nın sürdürülebilir ekonomiye doğru dönüşümünde dışlanma duygusunun artmasına neden oldu.⁴Bulgaristan'daki ve diğer Orta ve Doğu Avrupa (CEE) ülkelerindeki iklim girişimlerinin başarısı veya başarısızlığı, AB'nin daha geniş iklim hedefleri, özellikle Avrupa Yeşil Mutabakatı için kritik bir turnusol testi görevi görecektir. Bu tür girişimlerin çeşitli üye devletler arasında uygulanabilirliğini ve ölçeklenebilirliğini göstermek, AB'nin iklim gündemi için hayati önem taşımaktadır. Bulgaristan'daki başarı, komşu ülkeleri etkileyebilir ve bölgenin enerji ve endüstriyel manzarasını şekillendirebilir. Bulgaristan iklim girişimlerinde bölgesel bir lider olarak ortaya çıkabilirse, ilerlemesi Batı Balkanlar ve gelecekteki AB genişleme adayları için bir model görevi görebilir ve kendi yeşil geçişlerine rehberlik edebilir.

2007'de AB'ye nispeten yeni katılan Bulgaristan da masaya benzersiz bakış açıları ve zorluklar getiriyor. Enerji geçiş eylemlerinde geç kalan bir ülke olarak statüsü hem bir zorluk hem de bir fırsat sunuyor. Bulgaristan, potansiyel olarak geleneksel, fosil yakıt bağımlı ekonomik modelleri atlayarak yeni teknolojileri ve uygulamaları hızla benimseme şansına sahip. Örneğin, kömür santrallerini gazla dönüştürme planları hiçbir zaman tam olarak uygulanmadı ve bu da Bulgaristan'ın gazla kilitlenmesini şimdiye kadar engelledi. Bu, kömürün elektrik üretimindeki rolünün küçülmesine yol açtı ve kömür filosunu, nihai emekliye ayrılmadan önce düşük kullanımla mevsimsel kapasiteye kademeli olarak dönüştürdü.⁵Gaza olan bu sınırlı bağımlılık, fosil gaz kullanımının azaltılması ve sonunda aşamalı olarak sonlandırılması yönünde daha yumuşak ve daha az zorlu bir geçiş için bir fırsat sunuyor. Ancak, bu fırsatlara rağmen, Bulgaristan ekonomik kalkınmada ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçişte geride kalmaya devam ediyor. Bu boşlukların giderilmesi, ulusal refah ve ayrıca üye devletler arasında uyumu ve eşit kalkınmayı teşvik etme yönündeki daha geniş AB hedefi için hayati önem taşıyor.

Bulgaristan'ın Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) katılma ve avroyu benimseme hedefleri, Avrupa ve küresel standartlara uyum sağlamanın önemini daha da vurguluyor.⁶OECD üyeliği ve avronun kabulü ekonomik ilerlemenin yanı sıra Bulgaristan'ın uluslararası en iyi uygulamalara olan bağlılığını da gösterecektir. Bu, ülkenin uluslararası konumunu önemli ölçüde artıracak, iş ortamını iyileştirecek ve yabancı yatırım çekecektir.

⁴OBC Transeuropa, Ağustos 2024, **Bulgaristan ve Macaristan'ın İsteksiz Yeşil Geçışı**.

⁵Evgeny Ahmadzai, Başkent, 2024, **2023 Enerji Grafikleri: Kömür ve İhracat Çöküşü, Yenilenebilir Enerji Rekoru**.

⁶Bulgaristan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023, **Bulgaristan Neden OECD Üyesi Olmayı Hedefliyor?**

1.2 Sosyo-ekonomik faydalar – gelişmiş ekonomik büyüme ve sağlık sonuçları

Yeşil geçiş, ekonomik büyüme ve dayanıklılık ile nüfus için sağlık sonuçları üzerindeki öngörülen etkisi göz önüne alındığında stratejik bir ekonomik zorunluluktur. Bulgaristan için yeşil geçiş ve inovasyon, yalnızca bir maliyet veya çevresel bir gereklilik olarak değil, stratejik bir ekonomik zorunluluk olarak görülmelidir. Sürdürülebilir geçiş, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltacak, enerji maliyetlerini düşürecek ve çevresel sürdürülebilirliği iyileştirecektir. Örneğin, hava kirliliğini azaltmanın halk sağlığını önemli ölçüde iyileştirmesi bekleniyor. Bu, hava kirliliğinin Bulgaristan'da her yıl 11.000'den fazla erken ölüme katkıda bulunmasıyla acil bir sorun olmuştur.⁷Son raporlara göre, Bulgaristan'ın kömür kapasitelerinin erken kapatılması ve bunların yerine yenilenebilir enerji kapasitelerinin kurulması, Balkanlar'da 3.600'e yakın erken ölümün önlenmesine ve sağlık maliyetlerinde 10 milyar avroya kadar tasarruf sağlanmasına olanak sağlayabilir.⁸Yeşil dönüşümün sağlık açısından faydalarının, karbonsuzlaştırmanın sistemsel maliyetlerinden iki ila altı kat daha fazla olduğu tahmin ediliyor. Bu durum, sürdürülebilir bir ekonomiye doğru ilerlemenin değerini vurguluyor.

Yeşil dönüşümün inşaat, imalat ve ilgili hizmet sektörlerinde büyümeyi teşvik etmesi, kömür endüstrisinde düşüşe yol açması ve enerji verimliliği önlemleri yoluyla kamu hizmetlerini etkilemesi bekleniyor. Bulgaristan'ın Uzun Vadeli Stratejisi, 2030 ile 2050 yılları arasındaki toplam sistem maliyetlerinin farklı senaryolara bağlı olarak 172 ila 189 milyar avro arasında değişeceğini tahmin ediyor.⁹ Bu maliyetlerin yaklaşık üçte ikisi ulaştırma sektörünün dönüşümüne yönlendirilecek, bunun yüzde 13-14'ü hanelere, yüzde 17'si ise sanayi sektörüne ayrılacak.

En fakir AB üye devleti statüsü göz önüne alındığında, Bulgaristan yeşil geçişini finanse etmek için sınırlı mali alanla karşı karşıyadır. Bununla birlikte, uzun vadeli ekonomik dayanıklılık ve büyüme için yenilikçilik ve sürdürülebilir uygulamalar yoluyla rekabet gücünü korumak esastır. Finansal kısıtlamalara rağmen, sürdürülebilir teknolojilere ve uygulamalara yatırım yapmak AB direktifleriyle uyumludur ve Bulgaristan'ı küresel sahnede daha etkili bir şekilde rekabet edebilecek konuma getirecektir. Bu, AB'nin ABD'nin Enflasyon Azaltma Yasası (IRA) gibi küresel girişimlere karşı rekabet gücünü artırmaya çalışması nedeniyle özellikle önemlidir. Bulgaristan şu anda en düşük sırada yer almaktadır

⁷Climateka.bg, Şubat 2024, **Hava Kirliliğinin Sağlık Maliyeti**.

⁸Enerji ve Temiz Hava Araştırma Merkezi, 2024, **Bulgaristan'da kömür santrallerinin devre dışı bırakılmasının ertelenmesinin hava kalitesine etkileri**.

⁹Avrupa Komisyonu, 2022, **Bulgaristan'ın 2050'ye Kadar Uzun Vadeli İklim Değişikliği Azaltma Stratejisi**.

AB üye devletleri arasında sürdürülebilir rekabet gücü göstergelerinde, sermaye ve inovasyonu uzaklaştırabilecek yabancı rekabete ve temiz teknoloji sübvansiyonlarına karşı zorlayıcı alternatiflere olan ihtiyacı vurgulayarak. IRA gibi küresel girişimlerden kaynaklanan rekabetçi baskılara karşı koyma konusunda AB'nin daha geniş stratejisiyle uyum sağlayarak, Bulgaristan sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi ve rekabet gücünü artırmayı amaçlayan AB desteğinden ve fonlarından faydalanabilir. Bulgaristan ve diğer CEE ülkeleri, Net Sıfır Sanayi Yasası'nın (NZIA) ve yaklaşan Temiz Sanayi Anlaşması'nın uygulanması yoluyla endüstrilerini modernize edebilir ve yeşillendirebilir, böylece ekonomik etkilerini artırabilirler. NZIA, yenilenebilir enerji, enerji depolama ve düşük karbonlu endüstrileri destekleyerek Avrupa'nın temiz teknoloji üretim kapasitesini güçlendirmeyi ve 2050 yılına kadar net sıfır emisyonu ulaşmayı hedefliyor. Bu arada, şu anda geliştirilmekte olan Temiz Sanayi Anlaşması, temiz enerji yatırımlarını teşvik eden, üretimde sürdürülebilirliği artıran ve küresel sahnede Avrupa endüstrileri için rekabet avantajı sağlayan tutarlı bir çerçeve oluşturarak bunu tamamlamayı amaçlıyor. Bu girişimler birlikte, CEE ülkelerine daha yeşil endüstriyel kapasiteler geliştirme ve bunları daha geniş AB pazar hedeflerine entegre etme konusunda stratejik fırsatlar sunar. Bu uyum, Bulgaristan'ın yabancı yatırımları çekmesine, iş yaratmasına ve teknolojik ilerlemeleri yönlendirmesine yardımcı olabilir. Sonuç olarak, bu çabalar Bulgaristan'ın hızla gelişen küresel ekonomide alakalı kalmasını sağlayacaktır.

1.3 Finansal faydalar – iklim değişikliği risklerine maruz kalmanın azalması

Yeşil geçiş, Bulgaristan'ın iklim değişikliğinin oluşturduğu finansal risklere maruziyetini azaltmasını sağlayacaktır. Birçok CEE ülkesi gibi Bulgaristan da giderek daha savunmasız hale geliyor **fiziksel** riskler (aşırı hava olayları ve su stresi gibi) ve **geçiş riskleri** emisyon yoğun endüstrilere bağımlılığıyla bağlantılıdır. Bulgaristan, özellikle nehir taşkınları, kentsel taşkınlar ve orman yangınları gibi doğal afetlerden kaynaklanan yüksek düzeyde fiziksel iklim riskiyle karşı karşıyadır. Ülke ayrıca su kıtlığı ve aşırı sıcaklık açısından orta düzeyde risk altındadır. En önemli iklim tehditlerinden biri, yaklaşık 80.000 kişiyi etkileyen ve yıllık 400 milyon ABD doları GSYİH'ye mal olan seldir.¹⁰ Sıcak hava dalgaları ve kuraklık gibi iklimle ilgili felaketlerin sıklığı ve şiddetinin önemli ölçüde artacağı tahmin ediliyor.¹¹ Bulgaristan'ın finansal istikrarı risk altında. 2022 Avrupa Merkez Bankası

¹⁰Dünya Bankası Grubu, 2021, **İklim Riski Ülke Profili: Bulgaristan**.

¹¹İklim Değişikliği Bilgi Portalı, **Dünya Bankası İklim Değişikliği Bilgi Portalı: Bulgaristan**.

İklim stres testi, Bulgar bankacılık sektörünün iklim riski yönetimi uygulamalarını benimsemede geride kaldığını ortaya koydu.¹²Bulgaristan'ın 2020 yılında Tek Denetim Mekanizması'na katılmasına rağmen, ülkenin finansal sistemi hem fiziksel iklim etkilerinin hem de düşük karbonlu ekonomiye geçişin oluşturduğu artan tehditlere karşı hazırlıksız durumda.

Finansal istikrarı korumak ve uzun vadeli ekonomik dayanıklılığı sağlamak için Bulgaristan'ın finansal düzenleyicileri ve merkez bankaları kararlı adımlar atmalıdır. Bu risklerin ele alınması yerel finans kuruluşlarını koruyacak ve Bulgaristan'ı bankacılık grupları ve yatırımcılar için istikrarlı bir pazar konumuna getirerek yeşil projeler ve ekonomik büyüme için finansmana erişimi garanti altına alacaktır.

1.4 Sürdürülebilir bir ekonomiye doğru eylem

Bulgaristan sürdürülebilir bir ekonomiye geçişten önemli ölçüde kazanç elde edebilir. Ancak, bu değişimi engelleyen birkaç faktör var: yeşil geçişin faydalarının sınırlı anlaşılması, değişim için yeterince iddialı olmayan planlar ve ülkedeki siyasi istikrarsızlığın etkisi. Sonuç olarak, Bulgaristan bu kritik ekonomik dönüşümde diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin gerisinde kalıyor.

Bu bağlamda, Bulgaristan'ın yeşil dönüşümünü hızlandırmak ve bölgesel akranlarıyla arasındaki farkı kapatmak için kararlı bir eylem hayati önem taşımaktadır. Aşağıdaki temel politik ve finansal faktörler, hem yerel hem de uluslararası boyutları kapsayarak Bulgaristan için ele alınması gereken temel zorlukları ve fırsatları ele almaktadır:

- > Bölüm 2: Harekete Geçme**siyasi destek**geçiş için
- > Bölüm 3: Kullanım**AB finansmanının ötesinde kamu finansmanı**
- > Bölüm 4: Geliştirme**özel finans akışları**geçiş için
- > Bölüm 5: Tanıtım**uluslararası katılım**ve küresel girişimlere üyelik

¹²Avrupa Merkez Bankası, Temmuz 2022,**2022 İklim Riski Stres Testi**.

BÖLÜM 2

GEÇİŞ İÇİN SİYASİ DESTEĞİ HAREKETE GEÇİRMEK

Bulgar siyasi partileri, yeşil geçiş için ayrılmış AB fonlarını kaybetmemek için iç anlaşmazlıklarında ortak bir zemin bulmalıdır. Tutarlı hükümet eylemi ve yasama desteğinin yokluğunda ilerlemeyi yönlendiren perakende yatırımcıların ve özel aktörlerin katılımı da önemli olacaktır.

2.1 Siyasi pragmatizm ve işbirliğine ihtiyaç var

Mevcut siyasi istikrarsızlık göz önüne alındığında, Bulgar siyasi partilerinin tutarlı hükümet eylemi ve yasa desteği elde etmek için birlikte çalışmaları esastır. Bu olmadan, Bulgaristan yeşil geçiş için ayrılmış AB fonlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

2020'de Başbakan Boyko Borisov hükümeti, yaygın yolsuzluk skandalları, kamu fonlarının büyük çaplı kötüye kullanımı iddiaları ve medya özgürlüğündeki düşüşle damgalanan yıllarca süren ulusal kargaşanın ardından devrildi. Bu sorunlar, vatandaşların şeffaflık, yargı reformları ve siyasi kayırmacılık ve oligarşik nüfuzun sonlandırılması çağrısında bulunduğu ülke çapında büyük ölçekli protestolarla sonuçlandı. Avrupa Komisyonu ayrıca Bulgaristan'ı bu köklü sorunları ele almadığı için eleştirdi ve halkın hoşnutsuzluğunu daha da körükledi. Bunu izleyen Covid-19 salgını, Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı ve enerji kıtlığı ve geçim maliyeti krizleri siyasi kurumu ciddi şekilde sınamış ve siyasi ilgiyi ve eylemleri sürdürülebilir geçişten uzaklaştırdı. Aynı zamanda, Bulgar toplumu Bulgaristan'ın ekonomik ve sosyal kalkınması için ileriye giden yollar konusunda parçalanmış durumda kaldı.

Bu nedenle siyasi pragmatizm, Bulgaristan'ın yeşil ekonomiye başarılı bir şekilde geçişi için hayati öneme sahiptir. Önemli siyasi çalkantılar, sık sık meydana gelen değişiklikler

hükümet ve beraberindeki istikrarsızlık tutarsız politika yapımına ve gecikmiş reformlara yol açtı. Örneğin, Bulgaristan henüz tam olarak serbestleştirilmiş bir enerji piyasası getirmedir. Zaten on yıldır önemli ölçüde ertelenen bu adım, 2024'te uygulanacaktı ancak siyasi gerekçelerle bir yıl daha ertelendi.¹³ Reformlar ve AB mevzuatının aktarılmasında yaşanan çıkmaza ek olarak, Bulgaristan'ın Uyum Politikası fonları için düşük bir emilim oranı oldu. Ayrıca, Bulgaristan 2021'den beri birden fazla genel seçim geçirdi. Ekim 2024'te siyasi krize bir çözüm sunamayan yedinci tur gerçekleşti. Bu köklü siyasi zorluklar, sürdürülebilirlik ve karbonsuzlaştırma çabalarıyla ilgili olanlar da dahil olmak üzere uzun vadeli stratejilerin sürekliliğini engelliyor.

Bu politik istikrarsızlık sadece yeşil dönüşümün hızını etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda Kurtarma ve Dayanıklılık Fonu (RRF) ve Adil Geçiş Fonu (JTF) gibi koşullara bağlı kritik AB fonlarına erişim için de bir risk oluşturuyor. Söz konusu fonun seviyesini tahmin etmek kolay değil ancak milyarlarca avro civarında. Politikacılar ve ekonomistler, RRF kapsamındaki hibe tahsisatının neredeyse tamamının ve JTF kapsamındaki 1 milyar avronun üzerindeki miktarın risk altında olduğu konusunda uyardılar.¹⁴

Mevcut Çok Yıllık Mali Çerçeve programlaması kapsamındaki Uyum Politikası fonlarının düşük emilim oranları, gecikmiş programlama ile ancak kısmen açıklanabilir. Nisan 2024 itibarıyla, AB fonlarının yalnızca %4'ü Bulgaristan tarafından emilmişti.¹⁵ Bu fonlar olmadan, Bulgaristan ekonomisi sürdürülebilir bir geleceğe geçiş için gerekli yatırımları yapmakta zorlanacaktır. 11 milyar avroluk Uyum Politikası fonları ve RRF kapsamındaki 5,5 milyar avroluk hibeler de dahil olmak üzere bu AB fonları, Bulgaristan'ın yıllık kamu harcamalarının yaklaşık %7-8'ine eşittir. Bu fonların önemli bir kısmının anında kaybı akut olarak hissedilmeyebilirken, zamanla kademeli bir birikim yaratarak ülkenin kritik altyapıya ve sürdürülebilir kalkınmaya yatırım yapma yeteneğini etkileyecektir. Ayrıca, kamu desteğinin kullanımına karşı uzun vadeli acı bir güvensizlik bırakacaktır. Birçok aktör, mevcut olmayabilecek veya ulusal fonlardan sağlanması gereken fonları kullanmak için projeleri ve planlamaları için yıllarca hazırlık yaptı ve bu da ulusal bütçe açığına katkıda bulundu.

¹³Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, 25 Nisan 2024, **Meclis, konut tüketicileri için elektrik piyasasının serbestleştirilmesinin bir yıl ertelenmesine karar verdi**

¹⁴Başbakan Yardımcısı Lyudmila Petkova, RRF kapsamında en az 1 milyar avronun risk altında olduğunu iddia ediyor **Bulgaristan Ulusal Televizyonu için bir röportaj**, 27 Eylül 2024.

¹⁵Rumyana Gocheva ve Raya Lecheva, Capital.bg, 23 Nisan 2024, **Bulgaristan 2021'den bu yana Avrupa parasının sadece %4'ünü emdi**

Öneriler

- > **Öneri 1: Karbonsuzlaştırma için partizan olmayan desteği teşvik edin**
Sürdürülebilirlik ve ekonomik modernizasyon Bulgaristan'ın ulusal çıkarıdır. Siyasi partilerin, iktidardaki partiden bağımsız olarak tutarlı politikalar uygulamak için birlikte çalışmaları hayati önem taşımaktadır.
- > **Öneri 2: Geçici hükümetler döneminde bile uzun vadeli bir vizyon oluşturun.** Son yıllarda geçici hükümetlerin sıklığı göz önüne alındığında, bu geçici yönetimlerin AB sürdürülebilirlik direktiflerine sıkı sıkıya bağlı kalması ve bu direktifler henüz ulusal mevzuata aktarılmamış olsa bile karbonsuzlaştırmaya doğru ilerlemeye devam etmesi önemlidir. Bu, kritik reformlarda gerilemeyi önlemeye ve Bulgaristan'ın AB fonu almaya uygunluğunu sürdürmesine yardımcı olacaktır.

2.2 Daha iyi idari koordinasyonun önemi

Bulgaristan'ın yeşil dönüşümü ve iyileştirilmiş verimlilik için merkezi bir uzun vadeli vizyon için hükümet organları arasında koordineli bir yaklaşım hayati önem taşımaktadır. Çeşitli hükümet organları arasında yeşil dönüşüme yönelik parçalı yaklaşım, verimsizliklere ve merkezi bir vizyon eksikliğine yol açmıştır. Örneğin, binaların ısıtılması ve soğutulmasıyla ilgili politikaları ve binalardaki enerji verimliliği önlemlerini ele alalım. Bu, Konut Politikası Departmanının (Bölgesel Kalkınma ve Kamu Hizmetleri Bakanlığı'na bağlı) yetkisi altındadır. Buna rağmen, Enerji Bakanlığı bina enerjisi ve yakıt tüketimiyle ilgili verileri tam potansiyeliyle kullanmıyor. Bu gözetim, enerji sistemini daha etkili bir şekilde dengelemek, karbon yoğun enerji kaynaklarına bağımlılığı azaltmak ve ithal enerjiye olan bağımlılığı azaltmak için kaçırılan fırsatlarla sonuçlanıyor. Bu hükümet organları arasındaki koordinasyon eksikliği, daha geniş enerji ve çevre hedeflerine ulaşılmasını engelliyor.

Benzer şekilde, Çevre ve Su Bakanlığı ısıtma ve soğutmayı temiz hava perspektifinden ele alıyor, ancak iklim açısı önemli ölçüde dikkate alınmıyor. Ayrıca, enerji sistemi entegrasyonu perspektifinden binalar için enerji ihtiyacına yeterince odaklanılmıyor. Özel ve yetkilendirilmiş bir İklim ve Geçiş Bakanlığı kurmak, politikaları koordine etmek, fon sağlamak ve özel sektöre rehberlik etmek için gerekli idari kanalı sağlayabilir.

sektör girişimleri. Bu tür bir merkezileşme, geçiş için tutarlı ve uzun vadeli bir vizyon sağlayacaktır.

Öneriler

- > **Öneri 3: İklim ve Geçiş Bakanlığı'nın kurulması.** İklim ve geçiş konularına adanmış merkezi bir bakanlık oluşturmak, Bulgaristan'ın yeşil çabalarını koordine etmek için gereken liderliği ve tutarlılığı sağlayabilir. Bakanlık, geçişle ilgili tüm politikaların odak noktası olarak hareket edecek ve girişimlerin Bulgaristan'ın uzun vadeli stratejik vizyonu ile uyumlu olmasını ve kaynakların etkili bir şekilde tahsis edilmesini sağlayacaktır. Bu bakanlık ayrıca AB organları ve diğer uluslararası örgütlerle ana arayüz olarak hizmet verebilir ve Bulgaristan'ın küresel sürdürülebilirlik girişimlerine katılımını kolaylaştırabilir.
- > **Öneri 4: Merkezi bir vizyon ve izleme mekanizması geliştirin.** Yeşil geçiş politikalarının uygulanmasını izlemek için merkezi bir sistem tanıtmak, çeşitli bakanlıklar arasında ilerlemenin izlenmesini sağlayacak ve tüm eylemlerin karbon giderme ve sürdürülebilirlik genel hedeflerine katkıda bulunmasını sağlayacaktır. Merkezi bir izleme mekanizması, darboğazları ve iyileştirme gerektiren alanları belirlemeye yardımcı olacak, zamanında ayarlamalar ve daha iyi kaynak yönetimi sağlayacaktır.
- > **Öneri 5: Bakanlıklar arası işbirliğinin teşvik edilmesi.** Düzenli bakanlıklar arası toplantılar ve yeşil dönüşümün temel alanlarına odaklanan ortak görev güçleri aracılığıyla bakanlıklar arasında daha sağlam bir iş birliğini teşvik etmek, politikaların bütünleştirilmesine ve en iyi uygulamaların paylaşılmasına yardımcı olabilir. Bu yaklaşım, zorlukların kolektif olarak ele alınmasına ve sürdürülebilirliğe yönelik daha birleşik bir yaklaşımın teşvik edilmesine olanak tanır.

BÖLÜM 3

AB FONLARININ ÖTESİNDE KAMU FİNANSMANININ KULLANILMASI

Bulgaristan, yalnızca AB fonlarına güvenmenin ötesinde yeşil geçişi ilerletmek için elinde birkaç güçlü araç bulunduruyor. Bunlar arasında yeşil kamu alımlarından yararlanmak, savunma harcamalarını sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getirmek, sürdürülebilir girişimleri finanse etmek için kamu bankalarını kullanmak ve daha sürdürülebilir bir ekonomiye doğru geçişi hızlandırmak için kapsamlı bir vergi teşvikleri ve düzenlemeleri çerçevesi uygulamak yer alıyor.

3.1 Yeşil kamu harcamalarının etkisi

Yeşil kamu alımları, Bulgaristan'ın sürdürülebilir bir ekonomiye geçişinde güçlü ancak yeterince kullanılmayan bir araçtır. Ekonomideki en büyük tüketici olarak hükümet, yeşil ürün ve hizmetlere olan talebi yönlendirmek için satın alma gücüne sahiptir ve bu da özel sektör için bir emsal teşkil eder. Ancak, zorunlu gereklilikler olmadan, kamu görevlileri genellikle alım sürecindeki algılanan karmaşıklıklar ve potansiyel zorluklar nedeniyle yeşil alım kurallarını dahil etmekten kaçınırlar.

Diğer birçok ülke gibi Bulgaristan da AB finansmanının gerektirdiği yeşil bileşenlerin ötesine uzanan kapsamlı yeşil kamu alımları uygulamaları uygulayarak yeşil geçişini önemli ölçüde artırabilir. Net-Sıfır Hükümet Girişimi üyeliği aracılığıyla net sıfır hükümet operasyonlarına olan bağlılığını kullanarak Bulgaristan, daha geniş çevresel ve ekonomik hedefleri desteklemek için tedarik uygulamalarını dönüştürme fırsatına sahiptir. Hükümet, sürdürülebilirlik kriterlerini kamu alımlarına dahil ederek yeşil ürün ve hizmetlere yönelik pazar talebini canlandırabilir, işletmeleri yenilik yapmaya ve sürdürülebilirlik standartlarına uymaya teşvik edebilir.

3.2 Sürdürülebilirliğin katalizörü olarak savunma harcamaları ve operasyonları

Savunma, ulusal bütçelerin önemli bir parçasıdır ve sürdürülebilirlik için önemli bir katalizör olabilir. AB İklim ve Savunma Yol Haritası ile uyumlu olarak Bulgaristan, Savunma Kuvvetlerinin İklim Değişikliğine Hazırlığı için bir Strateji formüle etti.¹⁶ Bu strateji, karbon ayak izlerinin azaltılması ve askeri operasyonlarda enerji verimliliğinin artırılması gibi konuları kapsayan sürdürülebilirliğin savunma operasyonlarına entegre edilmesi için temel oluşturuyor.

Avrupa genelinde savunma harcamalarında beklenen artış ve Bulgaristan'ın NATO'nun GSYİH'nın %2'sini savunmaya ayırma hedefini karşılama taahhüdü göz önüne alındığında, yeşil tedarikin savunmaya entegre edilmesi sürdürülebilir uygulamaların güçlü bir itici gücü olabilir. Bu yaklaşım ayrıca, zamanımızın en potansiyel olarak yıkıcı ve zorlu sorunlarından biri olan iklim değişikliğini hesaba katarak operasyonel verimliliği ve dayanıklılığı da artırır. Yakın zamanda yayınlanan 'Avrupa rekabet gücünün geleceği: Mario Draghi'nin Raporu'nun da belirttiği gibi, savunma ve güvenlik harcamalarının %2'nin çok üzerine çıkarılması gerekebilir ve bu da sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu olma ihtiyacını vurgular.¹⁷

3.3 Yeşil dönüşümü desteklemede kamu bankalarının rolü

Kamu bankaları, daha yüksek risk profillerine sahip olanlar veya henüz ticari olarak uygulanabilir olmayanlar da dahil olmak üzere sürdürülebilir girişimleri finanse ederek yeşil dönüşümü desteklemede kritik bir rol oynar. Örneğin, Bulgar Kalkınma Bankası (BDB), binalarda enerji verimliliği önlemlerinin uygulanmasını destekleyen yenileme programları için özel kredi hatları sunmaktadır. Dahası, Bulgaristan'ın Bulgar Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji Fonu'nu 3,5 milyar avroluk hedef büyüklüğe sahip Ulusal Karbon Azaltma Fonu'na dönüştürme planı, kamu bankalarının bu fonu yeşil dönüşüme yönlendirmedeki önemini daha da vurgulamaktadır.

Kamu bankaları, yeşil projelerin riskini azaltmak için gerekli ilk finansmanı ve finansal teşvikleri sağlayarak özel yatırımlar için katalizör görevi görebilir. Avrupa gibi çok taraflı kalkınma bankalarıyla ortaklık yaparak

¹⁶Bulgaristan Savunma Bakanlığı, 2024, **Savunma Kuvvetlerinin İklim Değişikliğine Hazırlık Stratejisi**.

¹⁷Avrupa Komisyonu, Eylül 2024, **Avrupa rekabet gücünün geleceği**, Bölüm A.

İmar ve Kalkınma Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası, bu kurumlar teknik destek sunabilir, şeffaflığı artırabilir ve ek kaynakları harekete geçirebilir. Kamu bankalarının katılımı, finansal kaynakların ulusal ve AB iklim hedefleriyle uyumlu olmasını sağlar ve böylece sürdürülebilirliğe daha sağlam ve koordineli bir yaklaşım teşvik edilir.

Öneriler

- > **Öneri 6: Yeşil kamu alımlarını zorunlu kılın.**Yasa koyucu, savunma harcamaları da dahil olmak üzere tüm hükümet sözleşmeleri için yeşil tedariki zorunlu kılan düzenlemeler getirmelidir. Bu, çeşitli sektörlerde sürdürülebilirliğin ana akıma girmesine ve yeşil ürün ve hizmetlere yönelik tutarlı talebin sağlanmasına yardımcı olabilir.
- > **Öneri 7: Sürdürülebilirliği savunmaya entegre edin.**Savunma Kuvvetlerinin İklim Değişikliğine Hazırlığı Stratejisi'nin tam olarak uygulanması ve savunma tedarikinin sürdürülebilir inovasyon için bir araç olarak kullanılması, çevresel hedeflere önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Ayrıca operasyonel verimliliği ve enerji bağımsızlığını da iyileştirecektir.
- > **Öneri 8: Kamu bankalarının rolünün güçlendirilmesi.**BDB gibi kamu bankalarının yetkileri, yeşil projeler için daha kapsamlı destek içerecek şekilde genişletilmelidir. Bankalar, özel sektör katılımını kolaylaştırarak, uzun vadeli, düşük faizli finansman ve sürdürülebilir girişimler için garantiler sağlama kapasitesine sahip olmalıdır.
- > **Öneri 9: Çok taraflı ortaklıklardan yararlanın.**Ulusal ve yerel hükümetler ve büyük özel aktörler, yeşil projeleri ortak finanse etmek için çok taraflı kalkınma bankalarıyla aktif olarak etkileşime girmelidir. Bu ortaklıklar teknik uzmanlık ve ek finansman sağlayarak ulusal girişimlerin etkisini artırabilir ve uluslararası en iyi uygulamalarla uyumu sağlayabilir.

3.4 Vergi teşvikleri ve düzenlemelerinin uygulanması

Şu anda Bulgaristan, yeşil geçişi etkili bir şekilde yönlendirmek için kapsamlı bir vergi teşvikleri yelpazesinden yoksundur. Bazı yerel önlemler mevcut olsa da (enerji verimli binalar için emlak vergisi indirimleri gibi) kapsamı sınırlıdır ve daha geniş sürdürülebilirlik hedeflerini ele almada başarısızdır.¹⁸Bu önlemler yenilenebilir enerji teknolojilerinin, enerji verimliliği yükseltmelerinin veya elektrikli araçların (EV) geniş ölçekte benimsenmesini sağlamak için yetersizdir. Sağlam ulusal mali teşviklerin olmaması ilerlemeyi yavaşlatmış ve Bulgaristan'ı bu tür teşviklerin yeşil geçişi hızlandırmaya yardımcı olduğu diğer AB ülkelerinin gerisinde bırakmıştır. Örneğin Polonya'da, tüketim vergisi muafiyetleri ve gelir vergisi kesintileri EV satın alımlarını daha uygun hale getirmiştir.

Benzer bir ulusal çerçeve olmadan, Bulgaristan'ın yeşil teknolojileri ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmedeki ilerlemesi sınırlı kalacaktır. AB'nin sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu daha kapsamlı bir vergi teşvikleri seti, özellikle önemli ön yatırımlar yapmaktan çekinen bireyler ve işletmeler için yeşil teknolojilerin benimsenmesini finansal olarak daha erişilebilir hale getirmeye yardımcı olabilir. Ayrıca, belediye ücretlerini çevresel etkiye bağlayarak - atık yönetim ücretlerini üretilen atık hacmine dayandırmak gibi - Bulgaristan yerel düzeyde daha sürdürülebilir davranışları teşvik edebilir. Yeşil kamu alımları teşviklerinin getirilmesi, çevre dostu ürün ve hizmetlere olan talebi daha da güçlendirebilir. Bu hedefli önlemler, enerji açısından fakir haneler için destek mekanizmalarıyla birleştirildiğinde, yeşil geçişi yönlendirmek için bütünsel bir yaklaşım yaratacak ve onu daha kapsayıcı ve etkili hale getirecektir. Bu nedenle, bu boşlukları gidermek ve Bulgaristan'ı daha sürdürülebilir bir geleceğe yönlendirmek için bir dizi net öneri dikkate alınmalıdır.

Öneriler

- > **Öneri 10: Sürdürülebilir uygulamalar için kapsamlı vergi teşvikleri getirin.** Bulgaristan, AB Taksonomisi ile uyumlu ve sürdürülebilir yatırımları teşvik eden daha geniş bir vergi teşvikleri yelpazesi uygulamalıdır. Bunlar, yenilenebilir enerjiye, enerji verimli teknolojilere ve EV'lere yatırım yapan bireyler ve işletmeler için vergi indirimlerini içerebilir. Bu tür teşvikler sağlamak, sürdürülebilir seçimleri finansal olarak daha çekici ve erişilebilir hale getirecek, benimsenmeyi teşvik edecek ve yeşil geçişi destekleyecektir.

¹⁸Bulgaristan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, **Emlak Vergisi**.

- > **Öneri 11: Belediye ücretlerini çevresel etkiye bağlayın** Belediye vergi yapılarını yeniden düzenlemek yerel düzeyde sürdürülebilirliği teşvik edecektir. Örneğin, atık yönetim vergileri üretilen atık miktarına veya atık ayırmanın yeterliliğine göre ayarlanabilir. Bu tür önlemler haneleri ve işletmeleri atıkları azaltmaya ve daha iyi atık yönetim uygulamaları benimsemeye teşvik ederek daha sürdürülebilir bir çevreye katkıda bulunacaktır.
- > **Öneri 12: Yeşil kamu alımları için teşvikler geliştirin.** Hükümet, özel sektör teşviklerine ek olarak, kamu kuruluşlarının yeşil tedarik uygulamalarına katılmasını teşvik eden vergi teşvikleri uygulamalıdır. Bunlar, sürdürülebilir mal ve hizmetlerin satın alınmasına öncelik veren kuruluşlar için vergi indirimlerini içerebilir, yeşil ürünlere olan talebin yaratılmasına yardımcı olur ve pazarı sürdürülebilirliğe doğru yönlendirir.
- > **Öneri 13: Enerji yoksullarına yönelik destek mekanizmaları.** Enerji tedarikine yönelik hedeflenen destek mekanizmaları nihayetinde enerji fakiri hanelerle sınırlı olmalı, böylece finansal sıkıntı çekmeden yeşil geçişe katılabilmeleri sağlanmalıdır. Bu mekanizmalar ayrıca yeşil enerji veya enerji tasarruflu ev iyileştirmeleri ve yenilenebilir enerji tesisleri için daha yüksek oranda sübvansiyon veya indirim içerebilir. Enerji fakiri tanımının dışında kalanlar - ve özellikle ciddi bir krizle karşı karşıya olmayanlar - fiyat sinyallerine maruz bırakılmalıdır.

BÖLÜM 4

GEÇİŞ İÇİN ÖZEL FİNANSMAN AKIŞLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Bulgaristan'ın yeşil dönüşümü, özellikle ülke şu anda diğer AB ülkelerinin gerisinde kaldığı için, başarılı olmak için önemli özel sektör katılımı ve yatırımı gerektirecektir. Sürdürülebilir girişimleri teşvik eden düzenleyici ve finansal bir ortamla desteklenen özel sektör girişimleri için daha büyük bir rol gereklidir. Orta sınıfı ve küçük ila orta ölçekli işletmeleri harekete geçirerek Bulgaristan, sürdürülebilirlik hedefleri için hayati kaynaklardan yararlanabilir. Ayrıca, sürdürülebilir yatırım kültürünü teşvik etmek ve kurumsal yatırımcıların rolünü genişletmek, ülke genelinde anlamlı bir değişime öncülük etmede çok önemli olacaktır.

4.1 Özel sektörün daha büyük bir rol üstlenmesini sağlamak

Diğer AB ülkelerinin gerisinde kalmasına ve sınırlı kamu sektörü desteğine rağmen, Bulgaristan'daki özel sektör yeşil dönüşümü yönlendirmede inisiyatif gösterdi. Devlet de dahil olmak üzere rolleri kabul edilmeli ve desteklenmelidir, çünkü yenilikçiliği yönlendirebilir ve sürdürülebilir uygulamalara daha geniş katılımı teşvik eden standartlar belirleyebilirler.

Bulgaristan'ın yeşil dönüşümünde özel sektörün öncü rol oynadığına dair bazı önemli örnekler şunlardır:

- > **Net-Sıfır Endüstri Bölgesi Trakya:** Trakya Ekonomik Bölgesi (TEZ)¹⁹ sürdürülebilirliği hedefleyen özel sektör girişiminin önemli bir örneğidir. Doğu Avrupa'nın en büyük sanayi bölgelerinden biri olarak TEZ'in 2040 yılına kadar karbon nötr olma taahhüdü, uyum sağlamanın uygulanabilirliğini göstermektedir.

¹⁹Trakya Ekonomik Bölgesi, 10 Mayıs 2022, AB bölgeleri iklim açısından nötr bir geleceğe doğru dönüşümde – **Vaka 5: Plovdiv'deki (Bulgaristan) iklim açısından nötr ekonomik bölge.**

çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) ilkelerine sahip endüstriyel gelişim. Bölgenin yeşil enerji, enerji verimliliği ve sıfır karbon teknolojilerine odaklanan kapsamlı 12 maddelik planı, Bulgaristan ve bölgedeki diğer işletmeler için bir model görevi görmektedir. TEZ'in başarısı veya başarısızlığı, büyük ölçekli sürdürülebilir projelerin pratik uygulamasına ilişkin değerli içgörüler sağlayacaktır.

- > **TOKİ'nin:** TOKİ, enerji toplayıcı rolüne uyan bir enerji ticaret şirkettir. TOKİ, küçük yenilenebilir enerji üreticilerini tüketicilerle bütünleştirerek enerji piyasasının dengesini ve verimliliğini optimize etmeye yardımcı olur. Merkezi olmayan enerji üretimini destekleyerek ve daha geniş pazarlara erişim sağlayarak TOKİ, Bulgaristan'da sürdürülebilir enerji kaynaklarının büyümesine katkıda bulunur. Bu model, enerji talebi ve arzı arasındaki boşluğu kapatarak yeşil dönüşümü destekler ve böylece yenilenebilir enerjinin daha verimli kullanımını teşvik eder.
- > **EldriveVeSpark EV Araç Paylaşımı:** Eldrive'ın EV şarj istasyonları ağı ve Spark EV araç paylaşım hizmeti, sürdürülebilir ulaşımı teşvik etmede yenilikçi iş modellerinin rolünü göstermektedir. Bu girişimler, yalnızca şarj altyapısının kullanılabilirliğini sağlayarak elektrikli araçların benimsenmesini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda paylaşımlı mobilitayı teşvik ederek kentsel ulaşımın karbon ayak izini azaltır. Spark'ın operasyonlarını Bulgaristan'ın ötesine, Litvanya ve Romanya'ya genişletmedeki başarısı, sürdürülebilir mobilitayı ilerletmede bölgesel iş birliğinin potansiyelini vurgulamaktadır.

Bu tür özel girişimlerin başarısı destekleyici bir düzenleyici ve finansal ortama bağlıdır. Özel sektör liderliği hayati önem taşısa da, sürdürülebilir iş uygulamalarını teşvik eden net, tutarlı politikalar ve teşvikler sağlamada devletin rolünün yerini tutmaz. Devlet, mevzuat, finansal teşvikler ve kamu-özel sektör ortaklıkları aracılığıyla bu çabaları desteklemede aktif bir rol oynamalıdır. Devlet aktörleri, yeni sürdürülebilirlik düzenlemelerini açıkça desteklemeli, bunları külfetli dış gereklilikler olarak değil, küresel en iyi uygulamalarla uyum sağlama ve Bulgaristan'ın rekabet gücünü artırma fırsatları olarak ifade etmelidir.

Ayrıca, özel sektör girişimlerinin kapsamalarını asgari gerekli düzenleyici uyumluluğun ötesine genişletmeleri teşvik edilmelidir. Sürdürülebilirliği iş modellerine derinlemesine entegre ederek, Bulgar şirketleri güçlü bir rekabet avantajı yaratabilirler. Bu, sürdürülebilir ürünler geliştirmeyi ve tanıtmayı ve yeşil tedarik uygulamalarını benimsemeyi içerecektir. Sürdürülebilirlik kültürünü teşvik etmek ayrıca paydaşlarla aktif bir etkileşim gerektirir,

çalışanlar, müşteriler ve tedarikçiler dahil. Bunu yaparak, özel sektör daha geniş toplumsal değişimleri hızlandırabilir ve sürdürülebilirliği bir istisnadan ziyade bir norm haline getirebilir.

4.2 Orta sınıfı ve KOBİ'leri harekete geçirmek

Orta sınıf vatandaşların katılımı – tasarrufları ve yatırımları aracılığıyla – ve küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) Bulgaristan'ın yeşil dönüşümünün başarısı için olmazsa olmazdır. Bu gruplar ekonomik manzaranın önemli bir bölümünü temsil eder ve önemli bir değişime yol açma potansiyeline sahiptir. Örneğin, Bulgaristan ekonomisinin bir parçası olan KOBİ'ler iş gücünün %75'inden fazlasını istihdam ediyor ve ülkenin katma değerinin %65'ini üretiyor. KOBİ'ler ihracat şirketlerinin %98'ini oluşturuyor ve Bulgaristan'ın ihracatının %50'sinden sorumlu.²⁰ Ancak sürdürülebilirlik girişimlerine katılımları, büyük ölçüde farkındalık, finansmana erişim ve yeşil ekonomiye yatırım yapma fırsatlarının eksikliği nedeniyle sınırlı kalmıştır.

Şu anda önemli bir zorluk, sürdürülebilirliğe yapılan yatırımların ekonomik ve kişisel finansal büyüme için fırsatlardan ziyade sadece maliyetler olduğu algısıdır. Bu algıyı doğru anlatı ve eğitimle değiştirmek, orta sınıfı ve KOBİ'leri harekete geçirmek için çok önemlidir. Yeşil geçişin uzun vadeli ekonomik faydalarını teşvik ederek, politika yapıcılar bu gruplardan daha aktif katılımı teşvik edebilir.

Orta sınıf ve KOBİ'leri dahil etmenin etkili bir yolu, sürdürülebilir projelere yatırım yapmak ve bu projelerden faydalanmak için daha erişilebilir yollar oluşturmaktır. Bu, vatandaşların yenilenebilir enerji tesislerine yatırım yapmalarına olanak tanıyan yerel enerji kooperatifleri gibi topluluk enerji projelerinin geliştirilmesini içerebilir. Bu tür projeler, bireylerin ve küçük işletmelerin enerji dönüşümüne katılmaları, yatırımlarından getiri elde etmeleri ve yerel enerji üretimi üzerinde bir sahiplik duygusu hissetmeleri için somut bir yol sağlar. Dahası, enerji toplulukları eğitim platformları olarak hizmet verebilir, sürdürülebilir uygulamalara ilişkin farkındalığı ve anlayışı artırabilir.

Bunu kolaylaştırmak için hükümet, KOBİ'lerin ve orta sınıf vatandaşların yeşil projelere katılımını kolaylaştıran destekleyici çerçeveler oluşturmalıdır. Bu, düzenleyici gerekliliklere uymak için destek sağlamayı, finansal teşvikler sağlamayı, yönergeler geliştirmeyi ve kamunun

²⁰Bulgaristan Cumhuriyeti Yenilik ve Büyüme Bakanlığı, 2023, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**

destek programları çok çeşitli katılımcılara açıktır. Hibe programları (örneğin bina yenilemede) çeşitli seviyelerde kısmi özel finansmana izin verecek şekilde tasarlanmalı ve orta sınıf hanelerin ve KOBİ'lerin kendi yatırımlarıyla hibeleri tamamlamalarına olanak sağlamalıdır. Bu yaklaşım yalnızca kamu fonlarını kaldıraçlamakla kalmaz, aynı zamanda katılımcılar arasında bir katılım ve sorumluluk duygusu da geliştirir.

Finansal ve düzenleyici desteğe ek olarak, eğitim girişimleri hayati önem taşır. Yeşil geçişin faydaları ve fırsatları hakkında bilgi ve eğitim sağlamak, KOBİ'leri ve haneleri harekete geçmeye teşvik edebilir. Bu, atölyeler, bilgi kampanyaları ve kaynakların geliştirilmesini içerebilir. Bunlar çeşitli eyalet ve yerel hükümet organları ve STK'lar ve dernekler veya danışmanlıklar gibi devlet dışı aktörler tarafından sağlanabilir.

Orta sınıf haneleri ve KOBİ'leri harekete geçirerek Bulgaristan, yeşil geçişi destekleyen güçlü, geniş tabanlı bir koalisyon yaratabilir. Bu da sürdürülebilir ürünlere, hizmetlere ve politikalara olan talebi artıracak ve Bulgaristan'ın sürdürülebilir, dayanıklı bir ekonomiye doğru kaymasını güçlendiren bir erdemli döngü yaratacaktır.

4.3 Sürdürülebilir yatırım kültürünü geliştirin

Ülkenin yeşil dönüşümünü başarmak için yatırım kültüründe sürdürülebilirliğe doğru bir değişim gereklidir. Perakende yatırımcıları ve küçük işletmeleri yeşil alternatiflere yatırım yapmaya teşvik etmek, sürdürülebilir finansal ürünlere yönelik güçlü bir talep yaratabilir. Hükümet, perakende yatırımcıların yerel yeşil projelere katılmalarına, şeffaflık sağlamalarına ve yatırımlarının etkisini sergilemelerine olanak tanıyan çerçeveleri desteklemelidir. Yerel sürdürülebilir portföyler geliştirmek ve sürdürülebilir uluslararası fonları teşvik etmek bu değişimi daha da artıracaktır.

Geleneksel yatırım davranışları, kültürdeki bu değişime önemli zorluklar getiriyor. Bulgarlar genellikle gayrimenkul gibi varlıkları tercih ediyor, genellikle kiraya vermek veya değeri korumak için ikinci veya üçüncü evler satın alıyorlar. Petrol ve altın gibi emtialara yatırım yapmak genellikle önemli iklim ve çevresel etkiler taşıyor.

Gayrimenkul, otomobil ve petrol ve altın gibi emtialara yatırım yapma konusundaki bu mevcut tercih, azalan nüfusa, yüksek ölüm oranlarına ve önemli göçlere rağmen devam ediyor. 2021 nüfus sayımına göre, Bulgaristan'daki evlerin yaklaşık %40'ı boş ve Sofya gibi büyük şehirlerde

Yurt içi konut boşluk oranları yaklaşık %25.²¹ Üretken olmayan varlıkların bu fazlası, yalnızca daha üretken, sürdürülebilir girişimlere yatırılacak sermayeyi bağlamakla kalmıyor, aynı zamanda genellikle yüksek enerji performansı standartları veya dairesel ekonomi prensipleriyle uyumlu olmayan bakım maliyetlerini ve enerji tüketimini de artırıyor.

Sürdürülebilir yatırım seçeneklerinin eksikliği bir diğer önemli engeldir. Sürdürülebilir yatırım portföyleri Bulgaristan'da neredeyse hiç yoktur ve yalnızca birkaç küresel fon yerel varlık yöneticileri tarafından temsil edilmektedir. Genellikle Schroders gibi uluslararası sağlayıcılar tarafından yönetilen bu fonlar, fonların yerel olarak nerede ve nasıl yatırıldığına dair görünürlük sunmaz. Sonuç olarak, potansiyel yatırımcılar yatırımlarının etkisine dair net bir anlayışa sahip değildir ve bu da bu ürünlerin çekiciliğini azaltır. Ortalama yatırımcıya sürdürülebilir girişimlere katılmak için şu anda sunulan sınırlı fırsatlar, önemli miktarda sermayeyi yeşil projelere yönlendirme yeteneğini engellemektedir.

Yatırım tercihlerini daha sürdürülebilir alternatiflere kaydırma ihtiyacı giderek artıyor. Hanehalkı ve işletme tasarrufları şu anda sıfıra yakın faiz oranlarıyla banka mevduatlarında 65 milyar avronun üzerinde.²² Bu tasarrufların bir kısmının bile yeşil yatırımlara yönlendirilmesi, Bulgaristan'ın yeşil dönüşümü için kullanılabilecek finansmanı önemli ölçüde artırabilir.

Yeşil altyapı, yenilenebilir enerji projeleri ve sürdürülebilir tarıma odaklanan yerel sürdürülebilir yatırım portföyleri geliştirmek, hem finansal getiri hem de çevresel etki arayan yatırımcılar için cazip seçenekler sağlayabilir. Bu portföyler, yatırımların yerel ve somut faydalarını göstererek ve vurgulayarak şeffaflık sunacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu, şu anda geleneksel yatırım seçeneklerine daha aşina olan perakende yatırımcılar arasında güven ve ilgi oluşturmaya yardımcı olacaktır.

Öneriler

- > **Öneri 14: Sürdürülebilir yatırımları teşvik edin.** Hükümet, sürdürülebilir finansal ürünlerin geliştirilmesini ve tanıtımını teşvik eden destekleyici bir düzenleyici çerçeve oluşturmalıdır. Bu çerçeve, yeşil fonlara yapılan yatırımlar için vergi teşvikleri, yatırım süreçlerinin basitleştirilmesi ve net yönergeler içerebilir

²¹Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü, 15 Kasım 2023, **2021 Nüfus Sayımı Sonuçları**

²²CEIC Verileri, Haziran 2024, **Bulgaristan Banka Mevduatları**

Sürdürülebilir faaliyetler için AB Taksonomisi ile uyumlu. Bu tür önlemler, sürdürülebilir yatırımları hem kurumsal hem de perakende yatırımcılar için daha çekici ve erişilebilir hale getirmeye yardımcı olacaktır.

- > **Öneri 15: Yerel sürdürülebilir portföyleri teşvik edin.**Bulgaristan'daki varlık yöneticileri yerel sürdürülebilir yatırım ürünleri sunmaya teşvik edilmelidir. Bunlara yeşil tahviller, yenilenebilir enerji proje hisseleri ve sürdürülebilir tarım ve dairesel ekonomi girişimlerine odaklanan fonlar dahil olabilir. Bu ürünleri yerel olarak sunmak yatırımcılara fon sağladıkları projelere karşı bir sahiplik ve bağlantı duygusu vererek yatırım yapma isteklerini artıracaktır.
- > **Öneri 16: Yatırımcı eğitimini ve farkındalığını artırın.** Eğitim girişimleri, potansiyel yatırımcıları sürdürülebilir yatırımların faydaları ve fırsatları hakkında bilgilendirmek için olmazsa olmazdır. Bunlara, yeşil yatırımların başarılı vaka çalışmalarını vurgulayan atölyeler, seminerler ve bilgilendirme kampanyaları dahil olabilir. Farkındalığı artırarak yatırımcılar, finansal tercihlerinin çevreyi ve ekonomiyi nasıl etkilediği konusunda daha iyi bilgilendirilebilir.
- > **Öneri 17: Şeffaflık ve katılım için teknolojiden yararlanın.**Bulgaristan Borsası tarafından geliştirilen Oxygen platformuna benzer dijital platformlar (aşağıya bakın), sürdürülebilir yatırım seçenekleri hakkında ayrıntılı bilgi sağlamak için kullanılabilir. Bu platformlar, yatırımların çevresel ve sosyal etkileri hakkında gerçek zamanlı veriler sunarak şeffaflık ve güven oluşturmaya yardımcı olabilir. Ayrıca, daha fazla insanın yeşil geçişe katılmasını sağlayarak sürdürülebilir yatırım ürünlerine daha kolay erişimi kolaylaştırabilirler.
- > **Öneri 18: Yeşil finansal ürünlere erişimin genişletilmesi.**Bankalar ve bankacılık dışı finans kuruluşları ürün tekliflerini çeşitlendirmelidir. Ana akım sürdürülebilir yatırım için, bu gayrimenkul ve araçlar gibi geleneksel yatırımların ötesinde seçenekler içermelidir. Ürünler arasında yeşil tahviller, yenilenebilir enerji projelerinde hisseler ve sürdürülebilir kalkınmaya odaklanan fonlar yer alabilir. Bir dizi seçenek sunmak farklı yatırımcı tercihlerine ve finansal hedeflere hitap edebilir ve böylece sürdürülebilir yatırımların cazibesini artırabilir.

4.4 Finans sektörünün rolünün genişletilmesi

Finans sektörünün oynayacağı hayati bir rol var ve Bulgaristan'daki bazı özel yatırımcılar yeşil yatırımın önemini çoktan fark etti. Bu değişim, öncelikle AB düzenleyici standartlarına ve raporlama gerekliliklerine uyumla yönlendirildi. Bulgaristan Borsası'nın Oxygen platformu, Ekim 2024'te Küresel Raporlama Girişimi tarafından lisanslandı.²³Bu girişim, şirketlerin sürdürülebilirlik raporları oluşturmaya, AB raporlama yükümlülüğüne uymasına ve sürdürülebilir iş uygulamalarını teşvik etmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. ESG kurallarına uyum düzenleyici bir ihtiyaç olarak başlayabilirken, geçmişte birçok düzenleme ve standart tanıtımında olduğu gibi, işletmeler için giderek temel bir değere dönüşmektedir. Bu girişimlere yönelik devlet desteği, özel sektör liderliğinin rolünü güçlendirmek için elzemdir.

Özellikle, işletmeler, AB sürdürülebilir finans çerçevesi kapsamındaki yükümlülüklerine uyum konusunda hedefli düzenleyici destekten faydalanabilirler. Bunlara, AB Sürdürülebilir Faaliyet Taksonomisi, Sürdürülebilir Finans Açıklama Yönetmeliği (SFDR) ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi (CSRD) gibi düzenlemeler de dahildir. Bu AB düzeyindeki kurallar, Bulgaristan'da genellikle ek bir raporlama yükü olarak algılanır ve sağlayabilecekleri faydalar ve ek finansman için tam olarak takdir edilmez. Bu kuralların getirdiği düzenleyici kesinlik ile sürdürülebilir finansmana yönelik daha yüksek talep arasındaki ilişki halihazırda iyi bir şekilde belirlenmiştir.²⁴

Örneğin, CSRD sürdürülebilirliğe uyumlu bir yatırım kültürü geliştirmek için bir fırsat sunuyor. Bunun nedeni, yatırımcılara şirketlerin sürdürülebilirlik uygulamaları hakkında tutarlı, güvenilir veriler sunarak şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamasıdır; bu da bilinçli, sorumlu yatırım kararları almak için olmazsa olmazdır. Daha önce Bulgaristan CSRD'nin uygulanmasında geride kalmıştı ve bu başarısız görünüyordu. Siyasi istikrarsızlığa ve sık sık yapılan seçim turlarına rağmen, yasa koyucu tarafından ilerleme kaydedildi. Ağustos 2024 itibarıyla Bulgaristan, CSRD gerekliliklerini Muhasebe Yasası'na resmi olarak entegre etti ve büyük şirketlerin ve kamu yararına olan kuruluşların sürdürülebilirlik uygulamalarını bildirmelerini zorunlu kıldı. Bu yeni düzenleme, uygulamanın erken aşamalarındadır ve yaklaşık 800 Bulgar şirketini kapsayarak Bulgaristan'ı daha geniş AB sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getiriyor.²⁵Bu şirketler artık

²³Momchil Rusev, Ekim 2024, **'Oxygen' Platformu, Global Reporting Initiative tarafından lisanslandı**Bulgar Haber Ajansı

²⁴Avrupa Komisyonu, **Taksonomi özeti ve envanter**

²⁵Bozhidara Zhivkova, ESG Haberleri, Mart 2024, **CSRD Bulgaristan'da Nasıl Tanıtılacak**

Hem finansal hem de finansal olmayan sürdürülebilirlik göstergelerini içeren denetimler, sürdürülebilirlik faktörlerinin standart iş operasyonlarına entegre edilmesine doğru önemli bir adım teşkil ediyor.

Öneriler

- > **Öneri 19: Uyumluluğa destek sağlayın.** Kurumsal yatırımcıların yatırım kararlarına sürdürülebilirlik kriterlerini entegre etmelerini gerektiren veya teşvik eden AB düzenleyici çerçevelerinin hızlı bir şekilde uygulanması teşvik edilmelidir. Buna Taksonomi, SFDR ve CSRD kapsamındaki zorunlu sürdürülebilirlik raporlaması dahildir. Bu, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artıracak ve sürdürülebilirliğe öncelik veren şirketlere yatırım yapılmasını teşvik edecektir. Politikalar ayrıca yeşil yatırımlara öncelik veren fonlara vergi teşvikleri veya sübvansiyonlar sunabilir. Şirketler, atölyeler ve sürdürülebilirlik raporlamasında uzmanlaşmış danışmanlık hizmetlerine erişim dahil olmak üzere bu yeni raporlama gerekliliklerine uymak için rehberlik ve destek almalıdır.
- > **Öneri 20: Finansal olmayan denetimler için kapasite oluşturun.** Bu finansal olmayan denetimlerin başlangıçtaki sınırlı kapsamı göz önüne alındığında, yerel uzmanlık ve kapasite geliştirmek esastır. Zamanla, denetim süreçleri şirketlerin sürdürülebilirlik uygulamalarının kapsamlı ve doğru değerlendirmelerini sağlayacak şekilde gelişmelidir. Denetimlerin karşılanabilirliği Bulgar şirketleri için erişilebilir olmalıdır.
- > **Öneri 21: Farkındalığı artırın ve erken benimsemeyi teşvik edin.** Sorunsuz bir geçiş sağlamak için, şirketler CSRD uygulamalarını erken benimsemeye teşvik edilmelidir. Erken benimseyenler için farkındalık kampanyaları ve teşvikler, bu uygulamaları işletmelere entegre etmeye yardımcı olabilir.

4.5 Kurumsal yatırımı teşvik edin

Kurumsal yatırımcılar, özellikle emeklilik fonları, Bulgaristan'ın yeşil dönüşümünü yönlendirmede önemli bir rol oynayabilir. Önemli varlıkları ve uzun vadeli yatırım ufukları, onları sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için eşsiz bir konuma getirir. Bu yatırımcılar, finansal çıkarlarını sürdürülebilirlik hedefleriyle stratejik olarak uyumlu hale getirerek, aynı anda istikrarlı getiriler elde edebilir ve Bulgaristan'ın çevresel hedeflerine katkıda bulunabilir. Bu yaklaşım,

ekonomik büyüme ve ekolojik sorumluluk, ülke için daha sürdürülebilir bir geleceğin teşvik edilmesi.

Emeklilik fonlarına ek olarak, birkaç başka kurumsal yatırımcı türü de Bulgaristan'ın finansal manzarasında önemli roller oynuyor. Sigorta şirketleri, genellikle hükümet ve şirket tahvilleri gibi güvenli varlıklara yatırım yaparak büyük portföyleri yönetiyor, ancak birçoğu yeşil tahvilleri ve sürdürülebilirlikle uyumlu yatırımları keşfetmeye başlıyor. Yatırım fonları, hisse senedi ve tahvil fonları dahil olmak üzere çeşitli yatırım seçenekleri sunuyor ve AB'nin daha yeşil portföyler için baskıları nedeniyle sürdürülebilirlik kriterlerini kademeli olarak dahil ediyor. Bulgaristan'ın kendi egemen servet fonu olmasa da, yabancı egemen servet fonları altyapı, enerji ve gayrimenkul sektörlerini hedefleyerek ülkeye aktif olarak yatırım yapıyor. Kalkınma bankaları, özellikle Bulgar Kalkınma Bankası (BDB), ulusal ekonomik hedefleri, özellikle yeşil geçiş projelerini ve küçük işletme finansmanını destekliyor. Özel sermaye ve risk sermayesi fonları da teknoloji, yenilenebilir enerji ve altyapı gibi yüksek büyüme sektörlerine odaklanarak ekonomide inovasyonu teşvik ederek hayati bir rol oynuyor. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (GYO'lar) da ivme kazanıyor ve Bulgaristan genelinde gelir getiren mülklere yatırım yaparak kentleşmenin taleplerini karşılıyor. Bu kurumsal yatırımcılar, bir araya geldiklerinde Bulgaristan pazarının büyümesi açısından kritik öneme sahip oluyor ve giderek daha fazla AB sürdürülebilir finans yetkileriyle uyumlu hale geliyorlar.

Öneriler

- > **Öneri 22: Kamu-özel sektör ortaklıklarını kolaylaştırın.** Yeşil projeleri ortak finanse etmek için kurumsal yatırımcılar ve kamu kuruluşları arasındaki işbirlikleri teşvik edilmelidir. Kamu-özel sektör ortaklıkları, büyük ölçekli yeşil yatırımların riskini azaltabilir ve bunları kurumsal yatırımcılar için daha çekici hale getirebilir. Bu yaklaşım, özel sermayeyi çekmek için kamu fonlarından yararlanabilir ve sürdürülebilir altyapı ve yenilenebilir enerji projelerine yapılan toplam yatırımı etkili bir şekilde artırabilir.
- > **Öneri 23: Yatırım yönergeleri ve araçları geliştirin.** Kurumsal yatırımcılara yatırımlarının sürdürülebilirliğini değerlendirmek için net yönergeler ve araçlar sağlamak, yatırımcıların potansiyel yatırımların çevresel etkisini değerlendirmelerine ve portföylerini Bulgaristan'ın yeşil geçiş hedefleriyle uyumlu hale getirmelerine yardımcı olabilir. Eğitim programları ve atölyeler ayrıca fon yöneticileri arasında sürdürülebilir yatırımın fırsatları ve faydaları hakkında farkındalık yaratabilir.

- > **Öneri 24: Uluslararası standartlara ve ağlara uyum sağlayın.** Bulgar emeklilik fonlarının ve kurumsal yatırımcıların Network for Greening the Financial System (NGFS – aşağıya bakınız) ve Coalition of Finance Ministers for Climate Action gibi uluslararası ağlara katılımı, küresel en iyi uygulamalara, araştırmalara ve akran desteğine erişim sağlayabilir. Bu, Bulgar yatırımcıların uluslararası sürdürülebilirlik standartlarıyla uyumlu hale gelmesine ve yeşil geçişteki rollerini geliştirmesine yardımcı olacaktır.
- > **Öneri 25: Yeşil tahvilleri ve sürdürülebilir yatırım ürünlerini teşvik edin.** Emeklilik fonları ve diğer kurumsal yatırımcılar yeşil tahvillere ve diğer sürdürülebilir finansal araçlara yatırım yapmaya teşvik edilmelidir. Bu ürünler, emeklilik fonlarının yatırım hedefleriyle uyumlu istikrarlı, uzun vadeli getiriler sunabilirken Bulgaristan'ın sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunan projeleri destekleyebilir. Örneğin yeşil tahviller, finansal getiriler sunma ve çevre projelerini destekleme gibi ikili faydaları nedeniyle küresel çapta popülerlik kazanmıştır.

4.6 Enerji topluluklarını teşvik edin

Enerji toplulukları Avrupa Birliği genelinde popülerlik kazanıyor ve enerji dönüşümünde kolektif katılım için değerli bir model sunuyor. Bu girişimler, perakende yatırımcılara yerel enerji projeleri üzerinde doğrudan kontrol sağlayarak inovasyonu ve iş birliğini teşvik ediyor. Enerji toplulukları, yeni iş modelleri ve yeni girişimler için kuluçka merkezleri görevi görürken, aynı zamanda bankalanabilir projeleri nedeniyle finans sektöründen de ilgi görüyor.

Bulgaristan'da enerji toplulukları henüz emekleme aşamasındadır ve yalnızca birkaç yeni girişim vardır. Ulusal Enerji ve İklim Planı (NECP) - son sürümü (Haziran 2024) dahil - enerji topluluklarının potansiyelini, özellikle ısıtma ve soğutma uygulamaları için henüz tanımamıştır ve bu da bunların Bulgaristan'ın enerji stratejisine entegrasyonunu sınırlamaktadır.²⁶Bu durum, söz konusu girişimlerin ölçeklendirilmesi ve Bulgaristan'ın enerji stratejisine tam olarak entegre edilmesi fırsatını sınırlandırıyor.

Enerji topluluklarının gelişimi önündeki önemli bir engel, belediyeler ve sakinler arasındaki sınırlı paylaşımlı sahiplik duygusudur.

²⁶Bulgaristan Cumhuriyeti Enerji Bakanlığı, Haziran 2024, **Enerji Bakanlığı ve Çevre ve Su Bakanlığı, kamuoyunun görüşüne sunulmak üzere güncellenmiş Entegre Ulusal Plan 'Enerji ve İklim'i sunuyor.**

Güçlü yerel yönetim geleneklerine sahip diğer birçok Avrupa bölgesinde, Bulgar belediyeleri genellikle yerel yenilenebilir enerji projelerine yatırım yapmak veya doğrudan bu projelerden faydalanmak için özerkliğe ve finansal güce sahip değildir. Bunun nedeni, vergi gelirlerinin öncelikli olarak merkezi bütçeye aktığı merkezi bir mali yapıdır. Buna karşılık, diğer AB ülkeleri belediyeler ve yerel enerji projeleri arasındaki ortaklıkları başarıyla benimsemiş ve bu da topluluklar için somut faydalar sağlamıştır. Bunlar arasında finansal getiriler, iş yaratma ve karar alma süreçlerine artan topluluk katılımı yer alır; burada devam eden faydalar olumlu bir geri bildirim döngüsü oluşturarak enerji topluluklarının genişlemesini teşvik eder.

Bulgaristan'daki enerji toplulukları küçük ölçekli prosumer kurulumlarıyla sınırlı olmamalıdır. Ölçek ekonomilerinden yararlanmak için çeşitli finansal planlar ve kolektif yatırımları kaldıraçlama potansiyeline sahiptirler. Şu anda, Bulgar vatandaşlarının fotovoltaik veya rüzgar çiftlikleri gibi büyük ölçekli yenilenebilir enerji projelerinde hissedar olmaları için sınırlı seçenekler bulunmaktadır. Fazla gücü şebekeye beslemek için mevcut prosedürler karmaşıktır ve genellikle üretilen elektriğin yerinde tüketilmesini gerektirir, bu da çoğu hane için çalışamaz hale getirir ve çatı üstü güneş enerjisi uygulamalarının ve diğer küçük ölçekli yenilenebilir enerji çözümlerinin cazibesini sınırlar.

Zorluklara rağmen, Bulgaristan'ın enerji dönüşümü ilerliyor. Tutarlı gündüz güç tüketimine sahip endüstriler, enerji maliyetlerini azaltmak için kendi yenilenebilir enerji kapasitelerine yatırım yapmaya çoktan başladı, ancak bu çabaların tam etkisi henüz ölçülmedi. Güneş enerjisinin artan payı (2024'ün başlarında nükleerden sonra ikinci en büyük elektrik kaynağı haline geldi) ve kömürden mevsimsel olarak uzaklaşma, enerji topluluklarının Bulgaristan'ın enerji manzarasına daha fazla katkıda bulunmaları için önemli bir potansiyel olduğunu gösteriyor.²⁷

Öneriler

- > **Öneri 26: Model pilot enerji topluluklarının kolaylaştırılması.** Bulgaristan, enerji topluluklarının uygulanabilirliğini ve faydalarını göstermek için çeşitli pilot projeler başlatmalıdır. Bu pilotlar, ölçeklenebilirlik ve farklı yerel bağlamlara uyarlanabilirlik üzerine odaklanarak çoğaltma düşünülerek tasarlanmalıdır. Temel başarı faktörleri arasında düzenleyici çerçevelerin basitleştirilmesi, teknik destek sağlanması ve

²⁷Balkan Yeşil Enerji Haberleri, Temmuz 2024, **Bulgaristan Haziran ayında tarihi bir elektrik üretimi düşüşü yaşadı.**

hibe ve köprü finansmanı sunmanın yanı sıra proje geri ödemesini garanti altına almak için uzun vadeli kredi veya garantiler sağlamak.

- > **Öneri 27: Yerel yatırım ve sahiplenmeyi teşvik edin.** Yerel yönetimler ve ilgili bakanlıklar (Enerji, Bölgesel Kalkınma ve Kamu Hizmetleri, Çevre ve Su, Tarım ve Ormancılık, Ulaştırma ve Eğitim gibi) yenilenebilir enerji geliştiricilerini, yerel yatırımcıların ve hükümetlerin hisse senedi edinmelerine ve temettü almalarına izin veren projeler yapılandırmaya teşvik etmelidir. Bu yaklaşım, özellikle geliştiricilerin kamu arazilerini kullanmasıyla, yenilenebilir enerji projelerinin ekonomik faydalarının vergiler ve telif hakları yoluyla merkezi hükümete emilmesi yerine yerel topluluklar içinde kalmasını sağlar.
- > **Öneri 28: Yerel katılım politikaları geliştirin.** Yerel iş gücünün aktif katılımını teşvik etmek ve kamuoyunun katılımı için fırsatlar sağlamak için politikalar uygulanmalıdır. Bunlara eğitim programları, ziyaret projeleri ve başarılı enerji topluluğu modellerini sergileyen girişimler için açık kapı politikaları dahil olabilir. Katılım ve şeffaflık kültürünü teşvik ederek, bu politikalar yenilenebilir enerji girişimlerine yönelik kamu güvenini ve desteğini oluşturabilir.
- > **Öneri 29: Şebekeye erişimi ve düzenleyici süreçleri basitleştirin.** Fazla yenilenebilir enerjinin şebekeye verilmesine ilişkin prosedürler basitleştirilmeli ve yerinde enerji tüketimini sınırlayan kısıtlayıcı gereklilikler kaldırılmalıdır.

4.7 ESCO model enerji verimliliğinin özel sektöre genişletilmesi

Performansa dayalı sözleşmelerle enerji verimliliği iyileştirmeleri sunmaya odaklanan Enerji Hizmet Şirketi (ESCO) modelleri, Bulgaristan genelindeki kamu binalarında farklı derecelerde başarıyla uygulandı. Ancak, bu modelleri özel konut binalarına genişletme girişimleri defalarca engellerle karşılaştı - özellikle, hibe ve borç araçlarının birleşimini kolaylaştıracak kapsamlı bir çerçevenin olmaması. Bu çerçeve olmadan, projeleri etkili bir şekilde finanse etmek zordur.

ESCO modellerinin özel sektöre genişletilmesinin önündeki önemli bir zorluk, Bulgaristan'da tam olarak serbestleştirilmiş bir enerji piyasasının olmamasıdır. Düzenlenmiş enerji fiyatları

haneler için enerji tasarrufu için finansal teşviklerin daha az ikna edici olduğu bir ortam yaratmak, böylece ESCO projelerinin cazibesini ve uygulanabilirliğini azaltmak. 2014'ten bu yana enerji piyasasını serbestleştirmeye yönelik birden fazla taahhüt olmasına rağmen, Bulgaristan bu planları sürekli olarak erteledi ve son gecikme zaman çizelgesini 2025 sonuna kadar uzattı. Bu düzenleyici belirsizlik, ESCO piyasasının büyümesini engelledi ve özel bina sahiplerine fayda sağlayabilecek ve Bulgaristan'ın genel enerji geçişine katkıda bulunabilecek enerji verimliliği projelerinin geliştirilmesini sınırladı.

Bulgaristan'daki mevcut düzenleyici ortamda, konut enerji fiyatları hala kontrol altında tutuluyor.²⁸Bu, özel bina sahiplerinin enerji verimliliği yükseltmelerine yatırım yapmaları için ekonomik motivasyonu azaltır. ESCO modelleri, enerji fiyatlarının gerçek maliyetleri yansıttığı pazarlarda gelişir ve verimlilik iyileştirmelerinden net finansal tasarruflar sağlar. Düzenlenmiş bir pazarda, tasarruf potansiyeli o kadar belirgin değildir ve bu da özel sahiplerin ve ESCO sağlayıcılarının daha az ilgi göstermesine yol açar.

Ayrıca, kamu hibelerini özel borç finansmanı ile birleştirememesi, ESCO projelerinin ölçeklenebilirliğini sınırlar. Çeşitli finansman kaynaklarını entegre eden iyi yapılandırılmış bir çerçeve, bu modellerin başarısı için hayati önem taşır. Bu olmadan, ESCO'ların büyük ölçekli konut projelerine yatırım yapması için finansal riskler çok yüksektir. Bu, enerji yoksulluğuyla karşı karşıya kalabilecek savunmasız gruplar için yeterli destek mekanizmalarının olmamasıyla daha da kötüleşir ve bu da ESCO projelerinin daha geniş bir ölçekte adaletsizlik yaratmadan uygulanmasını zorlaştırır.

Öneriler

- > **Öneri 30: Enerji piyasasının serbestleştirilmesine öncelik verin.**Bulgaristan hükümeti, ESCO modelleri için daha elverişli bir ortam yaratmak amacıyla enerji piyasasının serbestleştirilmesine öncelik vermelidir. Enerji fiyatlarının gerçek piyasa değerlerini yansıtmasına izin vererek, özel bina sahipleri enerji verimliliğine yatırım yapmak için daha fazla finansal teşvike sahip olacaktır. Bu da, ESCO'lar için daha sağlam bir piyasa yaratacak ve hem kamu hem de özel fonları içeren yenilikçi finansman modellerinin geliştirilmesini teşvik edecektir.

²⁸Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, , 25 Nisan 2024.**kulak**, 25 Nisan 2024.

- > **Öneri 31: ESCO finansmanı için kapsamlı bir çerçeve geliştirin.**ESCO modellerini özel sektöre başarılı bir şekilde genişletmek için Bulgaristan'ın hibe ve borç araçlarının harmanlanmasına izin veren net bir çerçeveye ihtiyacı vardır. Bu, özel bina sahipleri için finansal giriş engellerini düşürecek ve ESCO'lara projeleri üstlenmek için gerekli finansal güvenliği sağlayacaktır. Böyle bir çerçeve, tüm paydaşların ihtiyaçlarını karşıladığından emin olmak için finansal kurumlar, ESCO'lar ve politika yapımcılarla iş birliği içinde tasarlanmalıdır.
- > **Öneri 32: Konut binaları için ESCO pilot projelerinin tanıtılması ve desteklenmesi.**Ulusal ve yerel hükümetler, konut binalarını hedefleyen pilot ESCO girişimlerini tanıtmalı ve desteklemelidir. Bu pilotlar, enerji verimliliği iyileştirmelerinin faydalarını sergileyen ve özel bina sahipleri arasında güven oluşturan model projeler olarak hizmet edecektir. Başarılı vaka çalışmaları, ESCO modellerinin daha geniş çapta benimsenmesini ve ölçeklenmesini teşvik edecektir. Hızlı ölçeklenebilirliğin sağlanmasına ve ESCO şirketlerinin yumuşak becerilerine önceden yatırım yapılmasına özel dikkat gösterilmelidir. Bu, ESCO şirketlerinin hizmetlerini sunmada proaktif olmalarını ve ürünlerini sürekli olarak iyileştirmek için müşteri geri bildirimlerini verimli bir şekilde toplayabilmelerini sağlamak için önemlidir.
- > **Öneri 33: Enerji açısından fakir hanelere yönelik destek mekanizmalarının uygulanması.**ESCO projelerinin faydalarına eşit erişimi sağlamak için hükümet, enerji açısından fakir hanelerin ihtiyaçlarını özel olarak ele alan destek mekanizmaları kurmalıdır. Bu, enerji verimliliği iyileştirmelerini herkes için uygun fiyatlı hale getiren ve enerji tasarrufu teknolojilerine erişimdeki eşitsizlikleri önleyen sübvansiyonlar, hibeler veya düşük faizli krediler içerebilir.

E3G

BÖLÜM 5

ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ VE KÜRESEL GİRİŞİMLERE ÜYELİĞİ TEŞVİK ETMEK

Küresel ağlarla etkileşim kurmak, Bulgaristan'ın etkili yeşil geçiş stratejileri uygulama kapasitesini artırabilir. Umut vadeden yerel iş girişimlerine rağmen, Bulgaristan'ın uluslararası sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği örgütlerine katılımı sınırlı kalmaya devam ediyor. Küresel ağlarla etkileşim kurmak, uluslararası en iyi uygulamalara, akran desteğine ve iş birliği fırsatlarına erişim sağlayarak mevcut çabaları artırabilir.

Şu anda uluslararası katılımı birkaç önemli boşluk var. Bulgar Ulusal Bankası ve Finansal Denetim Komisyonu gibi Bulgar kuruluşları, Finansal Sistemi Yeşillendirme Ağı (NGFS) gibi önemli uluslararası koalisyonların üyesi değil. Maliye Bakanlığı ve Enerji Bakanlığı da İklim Eylemi ve Misyon Yeniliği için Maliye Bakanları Koalisyonu gibi girişimlerin üyesi değil. Hiçbir Bulgar şehri C40 Şehirleri İklim Liderlik Grubu'nun bir parçası değil. Bu katılım ve üyelik eksikliği kentsel sürdürülebilirlik liderliği için fırsatları sınırlıyor.

Tavsiye

- > **Öneri 34: Uluslararası ağlara katılımın artırılması.** Bulgaristan'ın küresel yeşil geçişteki rolünü güçlendirmek için uluslararası ağlara katılımı artırmak hayati önem taşımaktadır. NGFS, Mission Innovation ve C40 Cities gibi girişimlere katılarak Bulgaristan, paylaşılan bilgi, kaynak ve destekten faydalanabilir ve sürdürülebilirlik hedeflerine doğru ilerlemesini hızlandırabilir. Bu platformlara katılım, Bulgaristan'ın küresel standartlarla daha yakın bir şekilde uyum sağlamasına ve iklim eylemine olan bağlılığını göstermesine de yardımcı olacaktır.

ÇÖZÜM

Bulgaristan'ın sürdürülebilir geçişte başarılı olabilmesi için atılması gereken kritik adımlar arasında, mevcut AB fonlarının güvence altına alınması ve ulusal ve belediye bütçelerinin temel itici güçler olarak harekete geçirilmesi, yeşil kamu alımlarının kamu harcamalarının sürdürülebilirliğe yönlendirilmesinde önemli bir rol oynaması yer alıyor.

Bu, hem büyük hem de küçük özel aktörlere açık ve kesin bir sinyal gönderecektir. Özellikle siyasi belirsizlik zamanlarında sürdürülebilir girişimlerin önemli kaynakları olan işletmeler arasında halihazırda birçok değişim tohumu bulunmaktadır ve bu çabaların büyümesi ve teşvik edilmesi için daha fazla alan hak etmektedir.

Erişilebilir ve cazip yatırım fırsatları yaratarak perakende yatırımcıları dahil etmeye özel dikkat gösterilmelidir. Bu, KOBİ'lerin ve orta sınıfın pasif gözlemciler değil, yeşil geçişte doğrudan pay sahibi olan aktif katılımcılar olmasını sağlayacaktır. Bulgaristan, kamu ve özel kaynakları uyumlu hale getirerek ve geniş toplumsal katılımı sağlayarak herkes için paylaşılan faydalarla sürdürülebilir bir gelecek inşa edebilir.

Bu yaklaşım, Yunanistan ve Romanya gibi komşu AB ülkeleriyle bağları da güçlendirecektir. Ayrıca, Bulgaristan, AB'ye aday ülkelerin daha geniş bölgesinde sürdürülebilirliğe yönelik olumlu değişimi yönlendirebilir. Bulgaristan, yalnızca siyasi desteği harekete geçirerek ve kamu ve özel finansmanı artırarak, artan uluslararası katılımı birlikte, sürdürülebilir bir ekonominin önemli jeopolitik, sosyo-ekonomik ve finansal faydalarından yararlanabilecek bir konumda olacaktır.